

Іващенко Віта Олександрівна - професор
кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ЗЛОЧИНУ

У юридичній доктрині поширеною є концепція, згідно з якою серед міжнародних правопорушень наявна категорія злочинів, які становлять підвищену суспільну небезпеку. Правильне окреслення кола цих діянь допоможе обрати ефективні форми та методи протидії їм. Упровадження поняття міжнародного злочину надасть можливість визнати такими лише діяння, які є найнебезпечнішими для міжнародних відносин.

У дореволюційній літературі проблему міжнародних злочинів досліджували І. Блончлі, А. Гефтер, Н. Коркунов, Ф. Ліст, Ф. Мартенс, В. Ульяницький та ін. Цими діяннями вони вважали недотримання трактатів, прагнення одних держав до поневолення інших та всесвітнього панування, напад без оголошення війни та без достатнього приводу [1, с. 50]. Водночас перелік міжнародних злочинів обмежувався деліктами, за вчинення яких відповідальність фізичних осіб можна було довести без труднощів.

Проте допущення як суб'єктів відповідальності виключно фізичних осіб призводило до того, що загальні, цілком правильні визначення міжнародних злочинів утрачали об'єктивність і повноту, оскільки як приклади цих діянь наводили не правопорушення, що справді загрожують

міжнародному миру й безпеці, а злочини міжнародного характеру, наприклад, підроблення грошових знаків [1, с. 51].

Чимало змін у концепцію міжнародних злочинів було внесено після Першої світової війни. Зокрема, представники деяких держав запропонували міжнародним злочином уважати агресивну війну. Статут Ліги Націй передбачив навіть відповідальність за порушення зобов'язання не застосовувати силу для вирішення спорів доти, доки буде використано мирні засоби для врегулювання.

Актуальною проблема відповідальності за міжнародні злочини була також після Другої світової війни. Важливу роль відіграло утвердження принципів Нюрнберзького трибуналу, суд над німецькими та японськими воєнними злочинцями і, відповідно, новий підхід до ролі міжнародного кримінального права та поняття міжнародного злочину як злочину проти миру й безпеки людства.

Низка юристів висловлювали різні погляди щодо поняття міжнародних злочинів. Зокрема, П. С. Ромашкін уважав, що ці злочини є посяганнями на основи міжнародних відносин [2, с. 26]. На думку М. І. Лазарева, вони спрямовані на незалежність і мирні відносини між народами [3, с. 178]. Як посягання на свободу народів світу або на корінні основи міжнародного спілкування, на права й інтереси всіх держав ці злочини визначав Д. Б. Левін [4]. Міжнародні злочини ототожнював зі злочинами проти людства А. Н. Трайнін [5, с. 27-1423]. На думку Л. А. Моджорян, міжнародні злочини спрямовані безпосередньо на існування держави й нації [6, с. 124].

Згодом, досліджуючи проблеми протидії міжнародним злочинам, Ю. О. Решетов дійшов висновку, що ці діяння є складними деліктами, які вчиняють органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Суб'єктом відповідальності за ці злочини є держава. Наявний причинний зв'язок злочинної поведінки органів держави з її політикою. Однак це не звільняє фізичних осіб, які діють від імені держави, від відповідальності за вчинені злочини. Отже, суб'єктом міжнародних злочинів, на думку вченого, є як власне держави, так і фізичні особи [7, с. 5-6]. На переконання І. І. Карпеця, міжнародні злочини становлять підвищену небезпеку для людства, нормальних відносин між державами незалежно від їх соціально-політичного устрою [8, с. 97].

У дисертаційному дослідженні Ш. Асрат Бало доходить висновку, що міжнародні злочини - це особливо небезпечні міжнародні правопорушення, що посягають на найважливіші принципи міжнародного права, становлять загрозу міжнародному миру й безпеці, підвищену небезпеку для людства, нормальних відносин між усіма державами [9, с. 11].

Міжнародними злочинами, на думку В. П. Панова, є особливо небезпечні для людської цивілізації порушення принципів і норм міжнародного права, які мають визначальне значення для забезпечення миру, захисту особи та життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства загалом [10, с. 53].

Діяння, які є суспільно небезпечними умисними посяганнями на життєво важливі інтереси міжнародного співробітництва, основи існування держав і народів, міжнародний правопорядок, вважає В. П. Базов, є міжнародними злочинами [11, с. 22].

У дисертаційному дослідженні Н. А. Зелінської міжнародний злочин визначено як заборонене національним і/чи міжнародним кримінальним правом соціально небезпечне діяння, що підлягає солідарному кримінальному переслідуванню в межах міжнародної і/чи національної кримінальної юрисдикції, є основною категорією міжнародного кримінального права. Відповідно до широкої інтерпретації поняття «міжнародне кримінальне право», що охоплює всі аспекти міжнародно-правового співробітництва у сфері протидії злочинності, автор визнає, що підгалузі, які утворюють цю галузь міжнародного права, мають значну специфіку. Ця специфіка зумовлена особливостями міжнародних злочинів. Поняття «міжнародний злочин» охоплює дві різні за характером криміналізації групи протиправних діянь: по-перше, діяння, що криміналізовані національним кримінальним правом (у разі якщо вони підпадають під юрисдикцію не менше ніж двох держав); по-друге, діяння, що криміналізовані безпосередньо міжнародним правом. Отже, перша підгалузь міжнародного кримінального права регламентує підстави та порядок притягнення індивідів до кримінальної відповідальності органами міжнародної кримінальної юстиції, її слід трактувати як «міжнародне кримінальне право *stricto sensu*».

Другу підгалузь може бути названо транснаціональним кримінальним правом [12, с. 406-407].

Міжнародними злочинами доцільно визнавати суспільно небезпечні діяння, спрямовані проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Вони становлять підвищену суспільну небезпеку, їм притаманна жорстокість і масові злодіяння, що призводить до значних людських, матеріальних, духовних втрат. Тому держави протягом тривалого часу шукають раціональні засоби протидії цим злочинам. Традиційних засобів для протидії їм уже недостатньо. На міжнародному рівні постали актуальні питання у сфері протидії злочинності, які необхідно вирішувати саме міжнародним співтовариством. Водночас особи, які вчиняють міжнародні злочини, мають нести кримінальну відповідальність, як на підставі міжнародних документів, так і за нормами національних правових систем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Международное уголовное право : учеб. пособие / под общей ред. В. Н. Кудрявцева. - Изд. 2-е перераб. и доп. - М. : Наука, 1999. - 264 с.
2. Ромашкин П. С. К вопросу о понятии и источниках международного уголовного права / П. С. Ромашкин // Советское государство и право. - 1948. - № 3. - С. 26-30.
3. Лазарев М. И. Империалистические военные базы на чужих территориях и международное право / М. И. Лазарев. - М. : ИМО, 1966. - 256 с.
4. Левин Д. Б. Ответственность государств в современном международном праве / Д. Б. Левин. - М. : Международ. отношения, 1966. - 152 с.
5. Трайнин А. Н. Защита мира и уголовный закон / А. Н. Трайнин. - М. : Наука, 1969. - 456 с.
6. Моджорян Л. А. Субъекты международно-правовой ответственности / Л. А. Моджорян // Советское государство и право. - 1969. - № 12. - С. 124-142.
7. Решетов Ю. А. Борьба с международными преступлениями (правовые проблемы) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / Решетов Юрий Александрович. - М., 1984. - 25 с.

8. Карпец И. И. Преступления международного характера / И. И. Карпец. - М. : Юрид. лит., 1979. - 264 с.

9. Шеварега А. Б. Сотрудничество государств в борьбе с международными преступлениями: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Шеварега Асрат Бало. - Киев, 1990. - 22 с.

10. Панов В. П. Международное уголовное право: учеб. пособие / В. П. Панов. - М. : ИНФРА-М, 1997. - 320 с.

11. Базов В. П. Кримінальна відповідальність за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права: навч. посіб. / В. П. Базов. - Київ : Істина, 2003. - 136 с.

12. Зелінська Н. А. Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину : дис. . д-ра юрид. наук : 12.00.11 / Зелінська Наталія Анатоліївна. - Одеса, 2006. - 484 с.

Ігнатюк Олег Володимирович -
заступник голови Апеляційного суду
Київської області, кандидат юридичних
наук

КОНТРОЛЬНІ ФУНКЦІЇ ПРОКУРОРІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Контрольні функції прокурора під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій реалізуються на різних етапах. Насамперед прокурор подає слідчому судді клопотання або погоджує клопотання слідчого про проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а у випадках, передбачених Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, самостійно дозволяє проведення цих дій. Виключно прокурор має право прийняти рішення про проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України).

Предметом контролю прокурора на цьому етапі є:

1) наявність законних підстав для проведення певної негласної слідчої (розшукової) дії (юридична обґрунтованість негласної слідчої (розшукової) дії);

2) наявність фактичних підстав (фактична обґрунтованість негласної слідчої (розшукової) дії);